До спеціалізованої вченої ради в Національній академії внутрішніх справ
м. Київ, пл. Солом 'янська, 1

В І Д Г У К

офіційного опонента кандидата юридичних наук, доцента Мірковця Дмитра Михайловича на дисертацію Бєгалова Євгенія Павловича на тему «Розслідування незаконного переправлення осіб через державний кордон України», подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 - кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Ступінь актуальності обраної теми дослідження

Опонентом вивчені публікації та текст рукопису дисертації, що дає підстави стверджувати: дослідження присвячене актуальній темі, яка має теоретичне і практичне значення, сприяє розвитку науки кримінального процесу та криміналістики.

Актуальність теми дослідження Є. П. Бєгалова є очевидною, оскільки враховуючи складне економічне та соціальне становище в нашій країні, незаконна міграція набула загрозливих масштабів і для національної безпеки, а її організація є одним із найприбутковіших видів незаконної діяльності причетних до цього осіб. Неабияке поширення отримало незаконне переправлення через державний кордон України.

Розслідування таких кримінальних правопорушень викликає чимало труднощів, що зумовлюється організованим характером і конспірацією злочинних дій, знаннями злочинцями особливостей та недоліків у системі охорони й перетинання державного кордону, зокрема на окремих його ділянках, місцях пропуску тощо. Особливо актуальною є ця проблема у зоні проведення Операції об'єднаних сил.

Як слушно зауважує дисертант, зважаючи на законодавчі зміни до ст. 332 КК України. а також до КПК України, окремі тактичні та процесуальні

«інструменти» розслідування незаконного переправлення осіб через державний кордон України мають бути належним чином розкриті з позицій криміналістичної науки та кримінального процесу. Зокрема, не втрачає актуальності проблема організації початкового та наступного етапу розслідування, взаємодії слідчих та оперативних підрозділів, різних відомств на державному та міжнародному рівні, проведення окремих процесуальних дій за участю іноземних громадян, використання під час розслідування спеціальних знань та новітніх технологій та ін.

На актуальність теми вказує не тільки її практична значущість, а й недостатній рівень вивченості досліджуваної проблеми. Стан її розробки, як показує здійснений дисертантом огляд літературних джерел, свідчить, про те, що проблеми ефективності з часом удосконалюються способи вчинення незаконного переправлення осіб через державний кордон України, «модифікуються» способи протидії розслідуванню. Такі обставини логічно викликають необхідність у перегляді, уточненні, розробці нових адекватних заходів протидії таким злочинам слідчими та оперативними підрозділами в умовах дії чинного КПК України.

Зазначені та інші чинники обумовлюють своєчасність теоретичної розробки питань, пов'язаних з предметом дослідження, визначають актуальність обраної проблематики та необхідність проведення комплексного дослідження наукових засад організації розслідування незаконного переправлення осіб через державний кордон України.

Викладене спонукає до висновку, що тема дисертаційної роботи Є.П. Бєгалова є актуальною і своєчасною, відповідає вимогам сьогодення.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Дисертація охоплює положення споріднених правових дисциплін. Це дозволило автору в комплексі дослідити основні питання, що виникають у розглянутій сфері, і запропонувати власні варіанти їх вирішення. При підготовці роботи використано матеріали практично всіх наукових досліджень

вітчизняних та інших науковців.

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані в дисертації, відповідають вимогам до такого виду досліджень. Високий рівень обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх вірогідність забезпечені:

– відповідності предметної спрямованості дисертаційного дослідження паспорту наукової спеціальності 12.00.09 «кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза, оперативно-розшукова діяльність»;

– професійним вирішенням автором низки наукових завдань, що сприяло реалізації поставленої мети дослідження, та адекватністю структурно-логічної схеми дослідження визначеній меті: кожен наступний розділ чи підрозділ органічно пов'язаний з попереднім і доповнює його;

– використанням широкої джерельної бази за темою дисертації і достатнім масивом аналітичних даних (список використаної літератури дорівнює 315 одиницям);

– достатньою географією та великою кількістю напрямів в апробації отриманих результатів на науково-практичних конференціях, у тому числі й міжнародних.

Достовірність та наукова новизна одержаних результатів

Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації підтверджується їх апробацією у відкритому друку, обговоренням на наукових конференціях, інших наукових заходах. Одержані здобувачем результати підтверджуються не тільки їх суто науковою значимістю, як певною системою здобутих нових знань, що заповнюють наявні з цієї проблеми прогалини в теорії кримінального процесу та криміналістики, але й їх практичною затребуваністю на сучасному етапі, зокрема, для вдосконалення методики розслідування незаконного переправлення осіб через державний кордон України, а також окремих положень кримінального процесуального законодавства.

Дисертація містить низку обґрунтованих пропозицій з удосконалення законодавства і практики його застосування у розглянутій сфері.

Ознайомлення з її змістом та основними публікаціями дозволяє визнати, що мету дослідження виконано. Це знайшло відображення в основних положеннях роботи, які сформульовані автором особисто і характеризуються певною науковою новизною.

Зокрема, автором *уперше*:

– обґрунтовується доцільність віднесення до структури криміналістичної характеристики незаконного переправлення осіб через державний кордон України відомостей про типову обстановку вчинення злочину (місце, час учинення злочину, атмосферні умови і характер кримінальної ситуації), які поряд із вибором способу вчинення цього злочину, мають вирішальний вплив на хід, інтенсивність і результати злочинної діяльності у цій сфері;

– визначено новітні способи незаконного переправлення осіб через державний кордон України (використання сучасних засобів навігації та GPS-навігаторів; «безконтактне» керівництво переправленням суб'єктів злочин та ін.), на підставі чого розроблено алгоритм організаційно-тактичних та процесуальних дій, спрямованих на встановлення події злочину та причетних до нього осіб;

– обґрунтовано необхідність створення спільних слідчих груп за участю компетентних органів держав у разі достатніх підстав вважати, що незаконне переправлення осіб через державний кордон України має транснаціональний характер, є систематичним, або вчинене злочинним угрупованням;

– аргументовано доцільність застосування нових інститутів кримінального процесуального законодавства під час розслідування злочинів цієї категорії – проведення окремих НСРД, застосування заходів забезпечення кримінального провадження;

Автором удосконалено:

– наукові положення, які характеризують стан досліджень з обраної проблематики, визначено актуальні питання для першочергового опрацювання;

– типові слідчі ситуації початкового та наступного етапу розслідування злочинів, передбачених ст. 332 КК України, шляхом конкретизації критеріїв

для їх виокремлення, визначення специфічних завдань та алгоритмів процесуальних дій;

– наукові ідеї щодо можливості висування та перевірки типових версій у досліджуваних кримінальних провадженнях про особу злочинця, ймовірних співучасників злочину, можливі місця їх перебування, причетність до злочину працівників правоохоронних органів;

– криміналістичні рекомендації щодо проведення огляду місця події, огляду документів, допиту, слідчого експерименту, пред'явлення для впізнання, освідування, які обумовлюються місцем вчинення злочину (у пунктах пропуску або поза ними), наявною інформацією у кримінальному провадженні, позицією його учасників та ін.;

– позицію щодо активного використання можливостей окремих видів експертиз (матеріалів, речовин та виробів, експертизи відео-, звукозапису, фототехнічної, портретної та голографічних зображень, комп'ютерно-технічної та одорологічної експертизи) при розслідуванні незаконного переправлення осіб через державний кордон України;

Також дістало подальший розвиток:

– положення щодо високої інформативності у вказаних кримінальних провадженнях вилученого з місця огляду волосся, зразків рослинного походження, запахових слідів, електронних носіїв інформації;

– теоретичні і практичні рекомендації щодо організації взаємодії у кримінальних провадженнях цієї категорії слідчих та оперативних підрозділів зі співробітниками НП, ДПС, СБУ, ДМС, ЗМІ, консульствами іноземних держав, туристичними агентствами, з метою збирання і дослідження доказів, виявлення, припинення злочинної діяльності, встановлення та розшуку злочинців;

– рекомендації щодо підвищення ефективності розслідування шляхом ініціювання проведення допиту в порядку ст. 225 КПК України (під час досудового розслідування в судовому засіданні);

– криміналістичні рекомендації щодо вжиття окремих організаційних заходів, спрямованих на підвищення ефективності розслідування злочинів,

передбачених ст. 332 КК України, в частині визначення у штатній структурі ДПС України підрозділів дізнання з правом проведення першочергових слідчих (розшукових) дій.

Вищезазначене підкреслює як актуальність дослідження Є.П. Бєгалова, так і його своєчасність, спрямованість на перспективу у пошуку ефективних шляхів удосконалення правового регулювання та криміналістичних рекомендацій щодо розслідування незаконного переправлення осіб через державний кордон України.

Формулювання теми, запропоноване автором, свідчить про поглиблення наукового пошуку через призму окремих методологічних проблем кримінального процесу та криміналістики, що підвищує рівень узагальнення і творчого пошуку науковця, доводить його актуальність.

Повнота викладу основних положень дисертації
в опублікованих працях

Основні положення та висновки, що сформульовані в дисертації, відображено у 19 наукових публікаціях, серед яких чотири статті – у виданнях, включених МОН України до переліку фахових видань з юридичних наук, одна стаття – у міжнародному науковому виданні, а також у чотирнадцяти тезах, опублікованих у збірниках доповідей науково-практичних конференцій та науково-практичних семінарів.

Кількість, обсяг та зміст друкованих праць відповідають вимогам МОН України щодо публікацій основного змісту дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата наук і надають авторові право публічного захисту дисертації.

Детальний аналіз представленого рукопису дисертації дає підстави констатувати, що висновки і рекомендації в повному обсязі розкриті й обґрунтовані в тексті роботи.

Теоретичне та прикладне значення роботи

На теоретичному рівні дисертація та опубліковані на її основі праці дисертанта заповнюють у значній мірі прогалину в дослідженні особливостей

розслідування незаконного переправлення осіб через державний кордон України, а також з урахуванням новітніх як вітчизняних, так і зарубіжних досліджень окремих питань зазначеної тематики.

Дисертаційне дослідження Бєгалова Є.П. «Розслідування незаконного переправлення осіб через державний кордон України» визначається можливістю його використання у практичній діяльності слідчих підрозділів Національної поліції та інших правоохоронних органів України.

Висновки повністю відповідають сформульованим завданням та змісту самої роботи та випливають з її основних положень. На наш погляд, найбільш цінними є ті висновки, які стосуються: виокремлення поряд з «типовими» для злочинів, передбачених ст. 332 КК України, одорологічних слідів, які можуть залишатися на предметах, речах, які перебували на одязі, особистих речах, взутті, знаряддях подолання перешкод тощо; електронні носії інформації (електронна пошта, сторінка в соціальній мережі та ін. (стор. 65, 66. 85); вказівки на тенденції до вдосконалення, осучаснення способів незаконного переправлення осіб через державний кордон України: використання сучасних засобів навігації та GPS-навігаторів; «безконтактне» керівництво переправленням суб'єктів злочину; переправлення суб'єктів злочину по каналах у декілька окремих етапів; визначення маршруту переміщення, місць проживання та перетину державного кордону (стор. 62, 85); вирішення виокремлених автором вихідних слідчих ситуацій початкового та наступного та необхідного алгоритму дій слідчого та оперативних співробітників, де, окрім взаємообумовленого комплексу слідчих (розшукових) дій і ОРЗ, особливої актуальності набуває вміле застосування відповідних НСРД, заходів забезпечення кримінального провадження, у т. ч. запобіжних заходів (стор. 142); необхідності створення спільних слідчих груп за участю компетентних органів держав у разі достатніх підстав вважати, що незаконне переправлення осіб через державний кордон України має транснаціональний характер, є систематичним, або вчинене злочинним угрупованням ЄСПЛ) (стор. 216)). Ці положення у поєднанні з іншими теоретичними узагальненнями автора в сукупності розв'язують важливе

науково-практичне завдання, яке полягає у розробці наукових засад організації розслідування незаконного переправлення осіб через державний кордон України.

Підсумовуючи сказане, слід відзначити, що кандидатська дисертація Бєгалова Євгенія Павловича є самостійним і структурно завершеним дослідженням, що характеризується єдністю змісту й, безперечно, має постульовану саме автором науково-теоретичну та практичну цінність.

Теоретична значущість роботи полягає у теоретико-методологічному обґрунтуванні та розробці наукових засад організації розслідування незаконного переправлення осіб через державний кордон України. Практична значущість одержаних результатів полягає у використанні науково-методологічних узагальнень та практичних рекомендацій автора у практичній діяльності правоохоронних органів та в освітньому процесі.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності та відповідності встановленим вимогам

Робота складається із вступу, трьох розділів, що включають дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (315 найменувань на 32 сторінках) та 4 додатків на 24 сторінках. Повний обсяг дисертації становить 274 сторінки, з яких основний текст – 195 сторінок.

Структура дисертації логічно побудована і сприяє розкриттю теми дослідження, виконанню поставлених завдань.

Дисертація оформлена відповідно до вимог Міністерства освіти і науки України, що висуваються до такого роду наукових робіт.

Зауваження та дискусійні положення щодо змісту дисертації

Загалом дисертаційне дослідження здійснено на високому науково-теоретичному рівні. Проте, оскільки деякі його положення є дискусійними, що пов'язано з означенням дисертантом власної позиції окремих досліджуваних проблем, варто зробити певні уточнення, зауваження та рекомендації з метою подальшого удосконалення обумовленої проблематики.

1. Ознайомлення з текстом дисертації свідчить, що здобувачем

здійснено досить ґрунтовний аналіз наукової думки щодо з'ясування сучасного стану наукових досліджень розслідування незаконного переправлення осіб через державний кордон України (підрозділ 1.1). Беззаперечним є зазначення автором необхідності перегляду, уточнення, розробки нових адекватних заходів протидії таким злочинам слідчими та оперативними підрозділами в умовах дії чинного КПК України. Проте, як видається, під час опису основних позицій підрозділу дисертанту варто було б виокремити ті дотичні питання, які досліджуються в науці кримінального процесу та криміналістики, на підставі чого зробити відповідні висновки до підрозділу.

2. З огляду на те, що на стор. 19, 30, 216 дисертації автор вказує на необхідність створення спільних слідчих груп за участю компетентних органів держав у разі достатніх підстав вважати, що незаконне переправлення осіб через державний кордон України має транснаціональний характер, є систематичним, або вчинене злочинним угрупованням, логічним видається оприлюднення під час публічного захисту чи використовувався дисертантом позитивний досвід регулювання цього питання на практиці. Адже, на думку офіційного опонента, обґрунтування доводів дисертанта емпіричними даними тільки збагатило б дослідження, надало б переконливості висновкам, зробленим у ньому.

3. Віддаючи належне автору в його намаганнях удосконалити процедуру розслідування означених злочинів шляхом застосування нових інститутів кримінального процесуального законодавства – проведення окремих НСРД, застосування заходів забезпечення кримінального провадження (стор. 19 дисертації), на думку офіційного опонента, зазначені висновки потребують певної деталізації у роботі та аргументації під час публічного захисту.

4. У додатках до дисертаційного дослідження, окрім результатів анкетування слідчих, співробітників оперативних підрозділів, прокурорів, які супроводжуються відповідним графічним доповненням, узагальнених даних вивчення матеріалів кримінальних проваджень про незаконне переправлення

осіб через державний кордон України, слід було додати порівняльну таблицю до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України» з метою надання обґрунтування запропонованих змін. Як уявляється, формулювання «додатків» у такому «форматі» надало б можливість краще сприйняти пропозиції, висловлені автором у основному тексті дисертаційного дослідження.

Наведені вище в основному дискусійні положення не вичерпують всієї палітри дискусії, яка без сумніву відбудеться під час захисту дисертації. Проте їх наявність, як на мене, жодною мірою не знижує рівень проведеного дослідження та його результатів. Висловлені зауваження і побажання не применшують загальної високої оцінки рівню виконання дисертаційної роботи, її теоретичної цінності та практичної значущості.

Висновок про відповідність дисертації вимогам

Порядку присудження наукових ступенів

З огляду на актуальність, новизну, важливість одержаних автором наукових результатів, їх обґрунтованість і достовірність, а також практичну цінність сформульованих положень і висновків вважаю, що дисертаційна робота Бєгалова Євгенія Павловича на тему «Розслідування незаконного переправлення осіб через державний кордон України» є самостійним, оригінальним, завершеним науковим дослідженням, у якому вирішено актуальне наукове завдання - на монографічному рівні комплексно й з урахуванням положень чинного кримінального процесуального законодавства розглянути особливості розслідування незаконного переправлення осіб через державний кордон України.

Робота відповідає вимогам, встановленим до змісту та оформлення дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність.

На підставі вищезазначеного можна зробити висновок, що дана робота відповідає вимогам до дисертацій, передбаченим п. 10 «Порядку проведення

експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167, а її автор заслуговує присудження йому наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081-Право за результатами прилюдного захисту.

Офіційний опонент:
Заступник начальника відділу
Управління розслідування корупційних злочинів
Головного слідчого управління
Національної поліції України
кандидат юридичних наук, доцент **Дмитро МІРКОВЕЦЬ**